

600 lat Parafii Wizna

Ks. Witold JEMIELITY

PRZESZŁOŚĆ MIASTA¹

1. Mazowsze

Wizna znajduje się na Mazowszu, które przez długi okres czasu stanowiło odrębną dzielnicę Polski. Książęta mazowieccy wymierali bezpotomnie i stopniowo ich ziemie jako lenna lub na mocy układów przechodziły pod bezpośrednie władanie króla. Po śmierci dwóch ostatnich książąt mazowieckich, braci Stanisława (zmarłego w 1524 r.) i Janusza II (zmarłego w 1526 r.) włączono ostatecznie Mazowsze do Korony.

W 1529 r. król Zygmunt I potwierdził prawa i przywileje tej dzielnicy, a posłowie mazowieccy zasiedli w sejmie. Mazowsze podzielono na trzy województwa: płockie, rawskie i mazowieckie, te zaś na ziemie i powiaty. W skład województwa mazowieckiego wchodziło dziesięć ziem, wśród nich ziemia wiska, która dzieliła się na dwa powiaty: wiski i wąsoski. W 1548 r. utworzono z części powiatu wiskiego i wąsoskiego - powiat radziłowski.

Po 1526 r. Ziemia Wiska graniczyła : od północy z Prusami Książęcymi, od wschodu z Ziemią Bielską i od zachodu z Ziemią Łomżyńską. W XVI wieku obszar Ziemi Wiskiej wynosił 1420 kilometrów kwadratowych.

2. Osadnictwo

Ziemie wiską pierwotnie zamieszkiwała ludność bałtyjska. Nie wiadomo, jaka to była ludność - Galindowie czy Jaćwingowie, i kiedy ona tu mieszkała. W każdym razie słowiańska ludność przejęła od nich ziemie bezpośrednio, o czym świadczy zachowanie dawnych nazw wodnych jak: Pisa, Skroda, Wissa. Jest rzeczą prawdopodobną, że omawiany teren zdobył król Bolesław Chrobry i wówczas rozpoczął się stopniowy napływ polskiego osadnictwa. Umacniając swoje panowanie Piastowie zakładali grody.

Wzdłuż Narwi większe grody znajdowały się w Starej Łomży, Tykocinie, Wiźnie oraz zapewne w Nowogrodzie. Forpocztą Wizny, strzegącą ujścia Biebrzy do Narwi, był gródek Sambory. Nazwy grodów przechowały się w przekazie ustnym, jedynie Wizna wystąpiła pod tą nazwą w źródłach pisanych z XI wieku.

Pod opieką grodów skupiało się osadnictwo. Ziemie po prawej stronie Narwi nadawały się pod uprawę roli, a po lewej stronie rzeki - do hodowli bydła i koni. Sąsiadowały tutaj bowiem: wysoczyzna ukształtowana pod wpływem zlodowacenia środkowopolskiego i rozległe bagna.

Druga połowa XIII wieku i XIV wiek przyniosły zniszczenie osadnictwa nad Narwią. Były to lata największych długotrwałych walk o ziemie pogranicza mazowiecko-jaćwiesko-ruskiego. Za bagnami dolnej Biebrzy od pradawnych czasów mieszkali Jaćwingowie. Lud ten, złożony z plemion, nie zdążył wytworzyć własnej państwowości i przestał istnieć w końcu XIII wieku; uległ naporowi Mazowszan, Rusinów i szczególnie Krzyżaków. Zamiast nie najgorszego

¹ Ks. Witold Jemielity. 600 lat parafii Wizna. Łomża 1989

dawniej sąsiada wyłoniły się spoza puszczy granicznych dwie groźne zaborcze potęgi: Zakon Krzyżacki i Litwa. Obie zwróciły uwagę na Wiznę, ten węzłowy punkt drożny pogranicza. Po 1286 r. przez osiem do czternastu lat w Wiźnie przebywali Litwini i czynili wypadki na ziemie krzyżackie oraz dalsze dzielnice polskie. Dobre stosunki mazowiecko-litewskie wkrótce uległy zepsuciu i sytuacja się odwróciła: Litwini niszczyli teraz Mazowsze, a Krzyżacy stali się sprzymierzeńcami księcia mazowieckiego. W latach 1382-1401 Krzyżacy gospodarowali w Wiźnie w zamian za pożyczkę od nich siedmiu tysięcy florenów. Zawsze jednak Wizna stanowiła własność książąt mazowieckich. Ich władanie rozciągało się okresowo po okolice Goniądza. Około 1400 r. książę litewski Witold zajął powiat goniądzki i już nigdy więcej ta część ziemi wiskiej nie wróciła do Mazowsza. Granica między Mazowszem, a Litwą przebiegała tuż za Wizną na rzece Biebrzy.

Pod koniec XIV wieku, dzięki małżeństwu Władysława Jagiełły z królową Jadwigą, ustały wojny z Litwą. Dało to początek ponownego zasiedlania ziem Wschodniego Mazowsza. Odtąd już osadnictwo przetrwało do naszych czasów. Powstały pierwsze miasta: Ostrołęka (1373), Łomża (1418), Kolno (1425), Nowogród (przed 1428) i Wizna około 1435 r.

3. Grody

Dowodem świetności dawnej Wizny są dwa grodziska: w Wiźnie i Samborach. Pierwszy gród zbudowano na wyniosłej krawędzi doliny narwiańskiej, podwyższając ją dodatkowo wysokim pierścieniem wału. Wzgórze grodowe wyrastało ponad sąsiednie grzbiety wysoczyzny. Narew płynęła w odległości około 50 m od grodu. Majdan grodu wynosił po osi dłuższej 105 m i po osi krótszej - 70 m. Gród funkcjonował od początku XII wieku, zaś w XIV wieku na jego miejscu wzniesiono murowany zamek. Na północ od grodu wznosił się inny fragment krawędzi doliny narwiańskiej, na którym obecnie znajduje się cmentarz. Cmentarz mieści się na terenie wczesnośredniowiecznego podgrodzia, które tutaj istniało do końca XIV wieku, a może i dłużej, po czym miasto przesunęło się bardziej ku północy. W tym grodzie mieszkał kasztelan. Szeroko znanym stał się kasztelan wiski Bolesta, z polecenia którego w 1170 r. zginął biskup płocki, Werner. Mocą wyroku sądowego kasztelan też poniósł śmierć. Kasztelania wiska istniała prawnie do rozbiorów.

Grodzisko w Samborach jest odległe od Wizny o cztery kilometry. Gród wzniesiono na wysokiej krawędzi nad doliną Biebrzy, jakby na cyplu wysoczyzny spadającej od wschodu ku rzece. Pierścieniowaty wał podkreślał jeszcze bardziej wyniosłość gródka. Oś dłuższa grodu wynosiła 45 m, a krótsza - 25 m. Gród istniał od XI do XIII wieku, a może i później. Pełnił obowiązki fortyfikacji pomocniczej grodu kasztelańskiego w Wiźnie. Jego przeznaczeniem było przede wszystkim kontrolowanie ujścia Biebrzy, to jest drogi wodnej łączącej tereny nadbiebrzańskie z terenami górnej Narwi. Bez tej placówki pomocniczej Wizna nie była w stanie zapewnić bezpieczeństwa od napaści łodzi jaćwieskich spływających Biebrzą, aby kierować się w górę Narwi - na Tykocin i Suraż, ani kontrolować ruskiego ruchu, idącego z górnej Narwi ku Biebrzy i na Jaćwież.

Podobną rolę obrony kraju przyjęła na siebie Wizna w 1939 r. Mimo druzgocącej przewagi wojsk niemieckich (1200 oficerów i 41800 szeregowych po stronie niemieckiej przeciwko 20 oficerom i 700 szeregowym po stronie polskiej, przy setkach czołgów i dział po

stronie niemieckiej), obrońcy odcinka „Wizna” z bezprzykładnym męstwem i ofiarnością trwali na bronionej pozycji do końca, powstrzymując przez dwie doby nacierające jednostki pancerne 19 korpusu pancernego generała H. Guderiana.

4. Szlak handlowy

Wizna leżała na ważnym szlaku handlowym. Za czasów Bolesława Śmiałego, pod koniec XI wieku, szlak lądowy z Płocka na Ruś i Jaćwież prowadził przez Wiznę. W XIV wieku potwierdzono istnienie drogi z Płocka do Grodna przez Wiznę. Towary spławiano również Narwią i Biebrzą. Stopniowy zmierzch Wizny łączył się właśnie ze zmianą dróg. Litwa zagarnęła Podlasie, część kasztelanii święckiej oraz gród w Tykocinie. Oskrzydliła więc Wiznę i uczyniła z ziemi wiskiej niewielki półwysep wśród posiadłości litewskich i spornych puszczy granicznych. Odtąd podstawowa droga z Wielkopolski i Mazowsza na Litwę biegła przez Nur-Bielsk-Grodno. Upadek znaczenia Wizny i ustalenie się ośrodka gospodarczego tej części Mazowsza w Łomży były wymownymi oznakami załamania się i cofnięcia oddziaływania mazowieckiego na północnym wschodzie.

W połowie XVII wieku, podczas najazdu Szwedzkiego, miasto uległo zniszczeniu. W 1676 r. Wizna liczyła zaledwie 250 mieszkańców, w 1797 r. już 197 domów i 1098 ludności. W XVIII wieku w ziemi wiskiej było pięć miast: Grajewo, Radziłów, Szczuczyn, Wąsosz i Wizna. Po powstaniu styczniowym rząd Carski odebrał wielu miejscowościom prawa miejskie, w 1870 r. także Wiźnie; pozostała ona osadą.

5. Przynależność administracyjna

Po rozbiorach kraju Wizna była w zaborze pruskim, od 1807 r. w Księstwie Warszawskim, od 1815 r. do pierwszej wojny światowej w Królestwie Polskim (do 1866 r. w guberni augustowskiej, potem w guberni łomżyńskiej). W 1919 r. weszła w skład województwa białostockiego i w 1975 r. — województwa łomżyńskiego. Herbem miasta jest czerwony wół w srebrnym polu.

DZIEJE PARAFII

1. Powstanie parafii

Przy grodzie w Wiźnie istniała kaplica, a wśród mieszkańców znajdował się ksiądz kapelan i mógł równocześnie pracować w kancelarii kasztelana. Nie był proboszczem w dzisiejszym znaczeniu tego słowa, bowiem w Wiźnie nie istniała jeszcze parafia. W końcu XIV wieku w okolicy Wizny zamieszkali liczni osadnicy i poczęły tworzyć się wioski. Wówczas to w 1390 r. utworzono właściwą parafię. Posiadała ona określony obszar z zaznaczeniem wsi oraz stałe uposażenie oparte na ziemi. Książęta mazowieccy, Stanisław i Joanna, zapisali kościołowi w Wiźnie dwa łany pola. Datę **1390 r.** zaznaczono dopiero w dokumencie z 1658 roku, ale nie budzi ona żadnej wątpliwości.

W 1435 r. bowiem Wizna otrzymała prawa miejskie, musiała więc posiadać wcześniej większą liczbę mieszkańców. Przy probostwie w Wiźnie istniały dwie altarie: Niepokalanego Poczęcia NMP, utworzona w 1522 r. z zapisu Macieja Strumiłło oraz św. Anny, uposażoną w

1608 r. przez starostę Wojciecha Rakowskiego. Przy pierwszej altarii był kapelanem wikariusz, przy drugiej - proboszcz. Odprawiali oni określoną ilość mszy świętych za dobrodziejów, przy ołtarzach noszących nazwę patronów altarii - Niepokalanego Poczęcia NMP i św. Anny.

Parafia Wizna od swoich początków należała do diecezji płockiej. W 1818 r. przeszła do diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej i w 1925 r. - do diecezji łomżyńskiej. W Wiźnie istniała siedziba dekanatu wizneńskiego. W 1867 r. włączono Wiznę do dekanatu łomżyńskiego i tak jest do dzisiaj. *(aktualnie dek. piątnicki)*

2. Wioski i ludność

Z nasileniem osadnictwa wzrastała ilość, wiosek i mieszkańców. W 1822 r. wyliczono miasto i 27 wiosek, w 1911 r. - miasto i 30 wiosek. Wzrastała liczba parafian od 3056 w 1816 r. do 7250 w 1914 r. Po pierwszej wojnie światowej, w 1919 r. utworzono parafię w Bronowie, dokąd z parafii Wizna odeszły wioski Bronowo i Janczewo. W 1979 r. powstała parafia w Olszynach z udziałem wiosek z parafii Wizna: Bożejewa Nowego, Choszczewa i Taraskowa.

Obecnie parafię Wizna tworzą: osada Wizna i wioski odległe od kościoła: Boguszki - 5,5 km. Bożejewo Stare - 7, Grądy Woniecko - 7, Jarnuty - 7, Kokoszki - 7, Kramkowo - 3, Kurpiki - 7, Małachowo - 4,5, Męczki Sulikowo - 3, Młynik - 3,5, Mrówki - 4,5, Nieławice - 6, Niwkowo - 5, Ruś - 3, Rutki Zaborowo - 4, Sambory - 4, Srebrowo - 3, Sulin - 3, Wierciszewo - 5, Wiźnica - 4, Włochówka - 3 i Zanklewo - 7 km, o łącznej liczbie wiernych około 5 tysięcy, Podstawą utrzymania ludności zawsze było i pozostałą rolnictwo.

3. Duchowieństwo

Od daty erekcji parafii do 1938 r. funkcję proboszcza . znanych z nazwiska trzydziestu jeden duchownych.¹⁴ W ostatnich latach pracowali w Wiźnie proboszczowie: Czesław Dziondziak 1938—1942, Eugeniusz Kłoskowski 1945—1948, Telesfor Podbielski 1948-1969, Władysław Archacki 1969—1973 i Tadeusz Klimaszewski od 1973 r. W pracy duszpasterskiej, wspomagali ich księża wikariusze, przeważnie dwóch równocześnie.

Na wyróżnienie zasługują dwaj proboszczowie: budowniczy kościoła i obecny gospodarz parafii. **Ks. Telesfor Podbielski** urodził się w 1909 r. w parafii Lubotyń, święcenia przyjął w 1936 r. W Wiźnie pracował od 31 lipca 1948 r. do 11 listopada 1969 r. Odszedł na proboszcza i dziekana do parafii Wysokie Mazowieckie, gdzie zmarł 17 lutego 1976 r. Za gorliwą pracę duszpasterską otrzymał godności kościelne: w 1964 r. - kanonika honorowego kapituły kolegiackiej w Sejnach, w 1968 r. kanonika honorowego kapituły katedralnej w Łomży, w 1975 r. prałata papieskiego. Drugi proboszcz, **ks. Tadeusz Klimaszewski**, urodził się w 1931 r. w parafii Przytuły, święcenia otrzymał w 1956 r. Był wikariuszem w parafiach: Bakalarzewo; Kobylin, Rajgród i Ostrów Mazowiecka. W 1966 r. podjął dalsze studia w Instytucie Życia Wewnętrznego w Warszawie i pracował w Kurii Diecezjalnej w Łomży. Do Wizny przybył 28 czerwca 1973 r. Od 1974 r. jest wicedziekanem dekanatu łomżyńskiego, w 1977 r. otrzymał godność prałata papieskiego.

4. Kościół

Pierwszą drewnianą kaplicę zbudowano w 1300 r. przy zamku kasztelańskim. Z chwilą utworzenia w 1390 r. parafii wzniesiono drewniany kościół na podgrodziu. W dziesięć lat potem kościół spłonął i wkrótce pobudowano kolejny drewniany. Następny był już murowany i służył parafianom od 1502 r. do 17 sierpnia 1944 r.

Fundatorką kościoła była **księżna Anna**, żona Konrada III Rudego. Zasługa bezpośredniej realizacji przypadła Janowi Wojsław- skiemu, który umiejętnie łączył obowiązki proboszcza w Wiźnie z funkcjami urzędnika książęcego. Kościół należał do grupy charakterystycznych dla Mazowsza ceglanych świątyń o wąskich nawach bocznych, oddzielonych od nawy środkowej masywnymi, przysadzistymi filarami dźwigającymi szerokie i dość niskie arkady.

Kościół ten **zburzyli hitlerowcy** przy pomocy ładunków wybuchowych. Przed zniszczeniem uchroniły się tylko fragmenty murów części prezbiterialnej i fragmenty w przyziemiu. W 1950 r. podjęto odbudowę kościoła pod kierunkiem inżyniera Władysława Paszkowskiego, staraniem ks. T. Podbielskiego i parafian oraz przy pomocy materialnej ministerstwa kultury i sztuki. Do prac użyto specjalnie przygotowanych materiałów, jak cegła palcówka, cegła profilowana itp. Prace zakończono w 1957 r.¹³ Dalsze wyposażenie kościoła prowadzono w latach kolejnych, głównie po 1974 r. Staraniem ks. T. Klimaszewskiego i parafian wykonano główny ołtarz, boczny ołtarz Matki Boskiej, chrzcielnicę, ławki, ambonę, chór, witraże. Dnia 27 maja 1979 r. pokonsekrowano odbudowaną świątynię. Zachowano w niej dawny wygląd.

W halowym wnętrzu kościoła szczególnej umiejętności wymagała konstrukcja gwiazdzistych i siatkowych sklepień. W prezbiterium posiadają one rysunek gwiazd sześcioramiennych; w nawie głównej - ośmioramiennych z gęstą siecią żeber wplecionych i opartych na wielobocznych, uskokowych wspornikach; w nawie północnej - gwiazd czteroramiennych; w trzech zachodnich przęsłach nawy południowej - sieciowych; w przęśle wschodnim - gwiazdzistych. Okna są ostrołukowe. Zewnątrz kościół posiada skarpy. Dach jest dwuspadowy i pulpitowy, kryty dachówką. Swoiste piękno cechuje ażurowe szczyty fasady frontowej oraz nad łukiem tęczowym. Kościół posiada wymiary: długość - 51 m, szerokość - 25 m i wysokość - 15 m.

W 1818 r. w kościele było siedem ołtarzy: wielki pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela i boczne: po prawej stronie od wejścia do kościoła - św. Anny, Matki Boskiej Szkaplerznej i Niepokalanego Poczęcia NMP; po lewej stronie - Matki Boskiej Różańcowej, św. Antoniego i św. Jana Nepomucena.¹⁶ Obecnie jest tylko ołtarz główny pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela i jeden boczny - pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Boskiej Wiskiej. Podobny obraz istniał tutaj do powstania styczniowego, po upadku którego rząd carski wywiózł obraz do Grodna. Wokół obrazu widniały herby szlachty mazowieckiej. Matka Boska Wiska jest podobna do Matki Boskiej Ostrobramskiej, ale bez promieni wychodzących od postaci Maryi. Obraz ten jest zasłaniany wizerunkiem św. Jana Chrzciciela, malowanym olejno na płótnie.

W nastawie głównego ołtarza po bokach obrazu znajdują się płaskorzeźby wykonane w drewnie, polichromowane i pozłoczone. Fragmenty z płaskorzeźbami są ruchome. Przy ich

zamknięciu widać dwie płaskorzeźby: po prawej stronie - Zachariasza w świątyni i po lewej stronie - św. Jana Chrzciciela z rodzicami, Zachariaszem i Elżbietą. W formie zaś otwartej - cztery płaskorzeźby: po bokach postacie świętych polskich (po cztery postacie w każdej z dwóch płaskorzeźb), a przy obrazie: po prawej stronie - Nawiedzenie św. Elżbiety, po lewej - Zwiastowanie. Ołtarz główny, ołtarz soborowy i prezbiterium wykonano w marmurze; jest to dar ks. Franciszka Olszewskiego z Wizny.

Ołtarz Matki Boskiej Częstochowskiej jest podobnie z marmuru. Sam wizerunek Maryi przedstawia płaskorzeźbę z drewna polichromowaną i pozłoconą. W zwieńczeniu ołtarza widać dwie figury z jasnego kamienia: św. Alinę i Maryję, jako dziewczynkę. Po przeciwnej stronie kościoła w nawie bocznej znajduje się chrzcielnica z czarnego i białego marmuru, a przy ścianie - nastawa z czarnego marmuru z krzyżem w środku, zaś w zwieńczeniu - dwie postacie z jasnego kamienia: Pana Jezusa i św. Jana Chrzciciela podczas chrztu w Jordanie.

Postacie w drodze krzyżowej są wyrzeźbione w drewnie, polichromowane i pozłocone. Ławki w kościele wykonano z dębu i jesionu. Ambonę zdobią płaskorzeźby czterech ewangelistów. Na chórze znajdują się 21-głosowe organy. Okna w prezbiterium i nad chórem zdobią witraże z postaciami, zaś w nawach - z kolorowych szkła ułożonych na wzór kwiatów. Witraż, za ołtarzem głównym przedstawia chrzest Pana Jezusa w Jordanie, po bokach w prezbiterium - rozmnożenie chleba, ostatnią wieczerzę i cud w Kanie; nad chórem - Niepokalane Poczęcie NMP. W kościele zachowały się dwa fragmenty wczesnobarokowego epitafium rodzeństwa Pawła i Krystyny Rakowskich, zmarłych w 1606 r. W zakrystii znajduje się kielich z 1641 r.

Szczęśliwie zachowała się **dzwonnica**, zbudowana około 1650 r. Wzniesiono ją z cegły na planie prostokąta. Jest dwukondygnacyjna z dachem namiotowym, krytym dachówką i zwieńczonym cebulastą iglicą z krzyżem. W dzwonnicy umieszczono dzwony: późnogotycki z 1570 r. i dwa barokowe - z 1712 i 1720 r., oraz sygnaturkę z 1889 r. Kościół otoczony jest murem z kamieni polnych łączonych zaprawą murarską. Przed frontonem kościoła stała figura Matki Boskiej. W 1988 r. wykonano z piaskowca nową figurę. Podczas wojny uległy zburzeniu: plebania, wikariat, organistówka i zabudowania gospodarcze. Odbudowano je wkrótce po wojnie i część domu parafialnego przeznaczono na kaplicę. Obecnie mieszczą się tam pokoje księży wikariuszów. oraz Sióstr Matki Boskiej Loretańskiej. Zakonnice przybyły do Wizny w 1977 r.; nauczają religii i opiekują się zakrystią.

W parafii Wizna są również inne budowle sakralne. W 1889 r. w mieście przy ulicy Długiej wzniesiono kaplicę na pamiątkę kościoła, który spłonął w 1709 r. podczas wojny szwedzkiej. Kaplica jest murowana z cegły i tynkowana, na planie prostokąta. Ściany zewnętrzne są o podziale ramowym, okna. i wejście - zamknięte półkoliście. Dwuspadowy dach pokrywa dachówka.

Ponadto w 1929 r. na cmentarzu grzebalnym zbudowano **kaplicę** na miejscu pierwotnego kościoła parafialnego. Jest murowana i pokryta blachą. Nad frontonem wznosi się iglica zakończona krzyżem.

ŻYCIE RELIGIJNE

1. Sakramenty

Życie religijne wiernych wyrażało się w korzystaniu z sakramentów. Dawne prawo kościelne wymagało udzielaniu chrztu w ciągu czterech dni od narodzenia dziecka. W parafii Wizna wierni tego przestrzegali, na przykład w 1826 r. na 224 urodzeń w przepisany czas przyjęto sakrament 196 dzieci; w 1863 r. na 316 urodzeń - 280 dzieci. Chrztu udzielano w kościele, a podczas dużych mrozów również na plebanii. W okresie międzywojennym starano się nie przekraczać terminu dwóch tygodni, obecnie czas ten rozciąga się do miesiąca i dłużej.

Dawniej zwracano mniejszą uwagę na bierzmowanie i znaczna część wiernych nie przyjmowała tego sakramentu. W diecezji bywał zazwyczaj jeden biskup, a w XIX wieku w pewnych okresach w ogóle nie było biskupa. W naszym stuleciu łączono bierzmowanie z kanonicznymi wizytacjami, które odbywały się co pięć lat. W ostatnim czasie biskupi przybywają do Wizny przeważnie co dwa lata na samo bierzmowanie, niezależnie od wizytacji.

Spowiedź wielkanocną odbywali wierni we własnej parafii i zasadniczo raz do roku przystępowali do komunii świętej, a gorliwi dwa do trzech razy. Dzieci uczyły się katechizmu w domu, a w XIX wieku poczęto organizować ich spotkania przy kościele wiosną i jesienią.

Komunię przyjmowały około dwunastego roku życia. Na początku obecnego Stulecia Kościół zezwolił młodszym dzieciom na korzystanie z komunii świętej. W okresie międzywojennym dzieci szkolne bywały czterokrotnie w ciągu roku u spowiedzi i ta praktyka przetrwała do dzisiaj. Również dorośli częściej korzystają ze spowiedzi, a po niej wielokrotnie przystępują do komunii świętej.

Małżeństwo zawierano tylko w świątyni wobec kapłana, który był równocześnie urzędnikiem świeckim stanu cywilnego. Dopiero po drugiej wojnie światowej władze cywilne utworzyły własne urzędy. Zawsze głoszone trzy zapowiedzi. Małżeństwa odbywały się głównie w miesiącach: lutym, październiku i listopadzie, w czasie mniejszego nasilenia prac polowych. Właściwą porą dnia było popołudnie.²⁰ W ostatnich latach połączono udzielanie tego sakramentu ze mszą świętą.

Dawniej chorzy przebywali w domach i ważną częścią pracy duszpasterskiej były dojazdy do chorych z sakramentem namaszczenia. Obecnie ta posługa odbywa się głównie w szpitalu, poza terenem własnej parafii.

2. Nabożeństwa

Wszystkich parafian łączyła niedzielna i świąteczna msza święta. Do początku obecnego stulecia ksiądz mógł odprawiać także w niedzielę tylko jedną mszę świętą. W wielu przeto parafiach była zawsze jedna msza święta. W Wiźnie odprawiano je dwu lub trzykrotnie, ale główną pozostawała południowa msza święta, zwana sumą. Wcześniejsze księża odprawiali przy śpiewie różańca i nie wygłaszali kazań. Czas do sumy wypełniali inne modlitwy.

W parafii Wizna istniał następujący porządek nabożeństw: godzina 7.00 uderzenie w dzwon, śpiewana modlitwa po łacinie, po niej godzinki, różaniec podczas mszy świętej, wykład katechizmu dla dzieci, pokropienie wodą święconą, procesja, kazanie, msza święta uroczysta, suplikacje i po południu nieszpory. W latach sześćdziesiątych wprowadzono mszę świętą popołudniową, w związku ze zmianą przepisów o poście eucharystycznym.

3. Bractwa

Pewien wpływ na religijność wiernych miały bractwa. W 1662 roku biskup Jan Gębicki dla parafii Wizna zatwierdził bractwo różańcowe. Bractwom śpiewali różaniec i towarzyszyli w procesji ze świecami. Od 1709 r. istniało ponadto bractwo szkaplerza.

Po pierwszej wojnie światowej w miejsce tych bractw rozwinął się trzeci zakon św. Franciszka oraz liczne kółka różańcowe.²² Mieszkańcy osady Wizna do dzisiaj pamiętają o cholercie, jaka nawiedziła tę miejscowość na początku XVII wieku. Ich przodkowie złożyli „wyrzeczenie”, czyli zobowiązali się do specjalnych modlitw. Ludność Wizny gromadzi się w trzeci dzień Zielonych Świąt w kościele i z tym dniem połączono dzisiaj poświęcenie pól.

4. Szkoły

Do powstania styczniowego szkolnictwo było powiązane z parafią. Po 1864 r. troskę o szkoły przekazano gminie; rozpoczęła się wówczas rusyfikacja oświaty. W programie szkolnym był przedmiot religii. Mało dzieci chodziło do szkoły: w 1818 r. w całej parafii - 50 dzieci, w 1831 r. - 44 uczniów. Po 1864 r. gmina nie pokrywała się z parafią. W 1899 r. gmina Bożejewo liczyła 8784 mieszkańców. Na jej terenie istniały dwie szkoły: w Bronowie - 120 dzieci i w Wiźnie - 162 dzieci. W 1901 r. otwarto szkołę w Zanklewie. W 1922 r. utworzono gminę dla samej Wizny, a dla wiosek - w Bożejewie. W styczniu 1927 r. terytorium gminy Wizna włączono znów do gminy Bożejewo. Na terenie tej gminy istniały szkoły w Bożejewie Starym, Bronowie, Kotowie Placu, Kotówku, Kramkowie, Nieławicach, Niwkwie, Rutkach, Wierciszewie, Wiźnie i Zanklewie. W większości szkół uczył jeden nauczyciel, jedynie w Wiźnie była pełna szkoła siedmioklasowa.²⁵ W połowie XIX wieku w parafii Wizna wśród 1764 nowożeńców i świadków przy ślubie, 95 procent stanowili analfabeci. Tylko 35 nowożeńców podpisało akt ślubu, w grupie zaś świadków - 56 osób.²⁶ Z rozwojem oświaty ten procent powolnie malał.

W 1989 r. szkoły 8-klasowe były w miejscowościach: Grądach Woniecku, Nieławicach, Rutkach Zaborowie i Wiźnie; 6-klasowe: Bożejewie Starym, Wierciszewie i Zanklewie; 1-klasowa: Kramkowie jako filii Wizny. Dzieci ze szkół niżej zorganizowanych przechodziły do starszych klas w szkołach 8-klasowych. Oświata objęła wszystkie dzieci. Punkty katechetyczne były: dla szkół w Grądach Woniecku i Wiźnie - przy kościołach; w pozostałych miejscowościach szkolnych - u gospodarzy. Religii uczyli księża i siostry zakonne. Wszystkie dzieci uczęszczały na katechezę.

5. Zakończenie

Miejscowość Wizna posiada bardzo bogatą tradycję. Wspominają o niej źródła z XI wieku. Pod opieką grodu w Wiźnie i gródka w Samborach rozwijało się osadnictwo. W 1390 r. utworzono w Wiźnie pełną parafię; kapelan grodowy mieszkał już wcześniej. Dawni mieszkańcy spoczywają na miejscowym cmentarzu. Przedłużeniem ich życia są obecni ludzie. Odziedziczyli oni po przodkach również wiarę rzymskokatolicką. Sami przekazują ją dzieciom i wnukom.

Wyrazem zatroskania o sprawy Boże był trud poniesiony przy odbudowie i upiększeniu

miejscowego kościoła oraz wzniesienie na terenie parafii nowej świątyni. Niech ogień życia i światło wiary trwają w Wiźnie przez następne wieki.

Autor podjął się opracowania dziejów parafii Wizna na życzenie ks. Tadeusza Klimaszewskiego, proboszcza parafii Wizna. Ksiądz Prałat wziął na siebie trud połączony z wydaniem i rozprowadzeniem monografii.